

El català Pere Casaldàliga és un dels principals defensors de la teologia de l'alliberament.

Crist també és llatinoamericà

La teologia de l'alliberament va néixer als anys seixanta com una reacció a la interpretació de l'evangeli promoguda pel Vaticà. Aquesta doctrina, a favor d'un compromís més intens amb els pobres, molt sovint vinculada amb el marxisme, és també una amenaça per a l'estructura piramidal de l'Església, i el papa Benet XVI n'és un dels ferris detractors.

El 6 d'agost de 1984, el cardenal Joseph Ratzinger, el papa actual, va publicar un document que va titular "Libertatis Nuntius. Instrucció sobre alguns aspectes de la Teologia de l'alliberament". En aquell moment, Ratzinger era prefecte de la Sagrada Congregació per a la Doctrina de la Fe, la institució vaticana hereva

del'antiga Inquisició. A la introducció, el text ja advertia que "en vista de la urgència dels problemes, alguns se senten temptats de posar l'èmfasi de manera unilateral sobre l'alliberament de les esclavituds d'ordre terrenal i temporal", i deixen en un segon pla "l'alliberament del pecat". Més endavant, Ratzinger denunciava que

"préstecs no criticats de la ideologia marxista" i "una hermenèutica bíblica dominada pel racionalisme són l'arrel de la nova interpretació, que ve a corrompre allò que tenia d'autèntic el generós compromís inicial a favor dels pobres". Alhora, criticava allò que entenia com "una reinterpretació essencialment política de l'Escriptura"

a l'Amèrica Llatina. La regió es trobava llavors presa de la lògica de la guerra freda, que intentava, amb tots els mitjans, neutralitzar la febre revolucionària exportada des de Cuba i Nicaragua amb la *vacuna* de les dictadures anticomunistes.

Al mateix temps, encara era fresc l'aire renovador del Concili Vaticà II i la Conferència de Medellín (1968), a Colòmbia. Fou en aquest context de convulsió ideològica que la teologia de l'alliberament va situar les esglésies contra el centralisme del Vaticà i va prendre posició en la defensa dels drets humans, l'opció preferencial pels pobres i la confrontació contra les injustícies socials. Aquest era, en paraules de l'analista d'afers religiosos Juan Carlos Espeche, el primer intent d'una "teologia llatinoamericana". "L'Església, per primera vegada, va deixar de mirar amb ulls europeus i va pensar el món des de la realitat pròpia. La teologia de l'alliberament es va materialitzar mercès a alguns dels seus ideòlegs més destacats, com ara el sacerdot peruà Gustavo Gutiérrez Merino, considerat precursor del moviment; els brasilers Leonardo Boff (teòleg i escriptor) i Frei Betto (frare dominic); el capellà i poeta nicaragüenc Ernesto Cardenal; el teòleg d'origen basc Jon Sobrino; i el català Pere Casaldàliga i Pla, bisbe des de fa uns quants decennis de la diòcesi de Sao Felix do Araguaia, a l'estat brasiler de Mato Grosso. Alguns van ser expulsats de l'Església o simplement condemnats al silenci.

Es revifa la polèmica. Les aigües semblaven quietes quan van arribar noves reprimendes papals, aquesta vegada contra Jon Sobrino, que el mes de març passat va ser privat d'exercir l'activitat docent al Salvador perquè "havia subratllat massa la humanitat de Crist, i n'havia ocultat la divinitat". Indignat, el brasiler Frei Beto va vincular la censura a Sobrino amb "la visió llatinoamericana d'un Jesús que no és blanc ni té ulls blaus. Un Jesús indígena, negre, bru, migrant; un Jesús dona, marginat, exclòs".

Tal vegada sense proposar-s'ho, la sanció vaticana havia servit perquè el debat sobre la teologia

de l'alliberament fos present a Aparecida (Sao Paulo, Brasil), on el maig passat es va celebrar la V Conferència Episcopal de l'Amèrica Llatina i el Carib. El papa hi va tirar la primera pedra davant 150.000 persones quan, a l'hora d'obrir la trobada, va manifestar que la fe no és cap ideologia política, ni cap moviment social i encara menys cap sistema econòmic. Benet XVI ja havia avançat les intencions que tenia als periodistes que el van acompanyar en el vol entre Roma i São Paulo: "La qüestió és com l'Església ha de ser present en la lluita per condicions de vida més justes." També els va recordar que, a la seva instrucció de 1984, "tractem de lliurar-nos de falsos mil·lenarismes, d'alliberar-nos també d'una barreja errònia d'Església i política, de fe i política". Per a rematar la qüestió, l'arquebisbe Odilo Scherer expressava sense embuts des del Brasil que la teologia de l'alliberament "ja ha passat".

La primera reacció va venir del bisbe català Pere Casaldàliga, que va lamentar que "un cardenal de la cúria hagués declarat que abans d'Aparecida s'hauria liquidat la teologia de l'alliberament. Haurà d'acceptar, suposo, que després d'Aparecida continuarà viu i actiu el Déu dels pobres, i continuarà essent subversiu l'evangeli de l'alliberament". Casaldàliga va advertir al papa que a Aparecida "ja s'han aixecat veus sinceres reclamant allò que no pot faltar: l'opció pels pobres".

La veritat és que Benet XVI ja havia alimentat la polèmica després d'un decenni, el dels 90, en què l'avanç de les polítiques neoliberals havia deixat sense paraules l'Església progressista. Va ser així que, reunits en una trobada paral·lela a pocs quilòmetres d'Aparecida, uns 250 teòlegs, sociòlegs i especialistes de tot el continent van reclamar "més teologia de l'alliberament, compromís amb els pobres i reforma de l'estructura piramidal rígida" de l'Església catòlica.

La teologia avui dia. Però, quines possibilitats de ser escoltat té avui aquest clam? "Cal reconèixer que

la teologia de l'alliberament és representada per grups molt afeblits i la caiguda del socialisme l'ha afectat com a opció al capitalisme", explicava Fortunato Mallimaci, doctor en Sociologia de la Universitat de Buenos Aires (UBA). Llavors tenen raó els qui asseguren que la teologia de l'alliberament ha mort? "És clar que no", responia en una entrevista recent el sacerdot Gustavo Gutiérrez. "La presència d'una teologia no es calcula per les repercussions als mitjans, sinó per la capacitat d'inspirar comportaments cristians", va expressar. Per a Boff la doctrina "és important a totes les diòcesis i esglésies en què la qüestió de la justícia ocupa un paper central. La cosa primordial és que hi continuï essent present i viva, encara que no tan visible com abans, quan encara era polèmica." Els analistes semblen coincidir a dir que la clau està en el fet que ja ha perdut importància l'acceptació o el rebuig del Vaticà. La teologia dels pobres es manifesta ara fora de les fronteres de l'autoritat eclesiàstica, per mitjà dels moviments socials, les ONG o grups ambientalistes, indigenistes o de gènere. "Quan són qüestionades totes les estructures polítiques, com passa avui a l'Amèrica Llatina, la religió torna a tenir-hi un lloc important. La teologia de l'alliberament podria trobar llavors nous focus de desenvolupament", va dir Mallimaci. Això no obstant, per a aquest acadèmic, la doctrina "manca de prou autonomia perquè no es decideix a tallar els lligams amb el Vaticà. Sedueix molt el fet de ser dins una gran estructura per a transformar-la. Per això és molt important de tenir en compte les trajectòries personals. Hi ha els qui volen lluitar en l'espai institucional i els qui en surten, com va fer el bisbe paraguaià Francisco Lugo [vegeu l'entrevista en aquesta revista] per a lluitar per la presidència del seu país. Des de fora tenen més capacitat de criticar, però també menys incidència, perquè ja no pertanyen a l'Església", va explicar Mallimaci.

Federico Rivas Molina
Buenos Aires